

*Хомин О.Й., к.е.н., доцент Львівського державного
університету внутрішніх справ, Україна;
Кравчук С. З., докторант
Людвіг-Максимилянс-Університет, м.Мюнхен,
Федеративна Республіка Німеччина*

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Досліджено стан безробіття в Україні після Другої світової війни до незалежності. Окреслені передумови виникнення прихованого безробіття. Авторами обґрунтовано існування безробіття в Україні в період від Другої вітчизняної війни до незалежності.

***Ключові слова:** трудові ресурси, зайнятість, повна зайнятість, всеохоплююча зайнятість, безробіття, приховане безробіття.*

*«В Советском Союзе
и в других социалистических странах
безработица ликвидирована». [1, С. 35]*

Постановка проблеми. До 1991 року в нашій країні, як і в інших країнах колишнього Радянського Союзу, практично невідомим було явище безробіття, оскільки такий термін був неприйнятним ідеології та соціальній концепції повної зайнятості у країнах соціалістичного ладу. Практично на протязі всієї історії існування СРСР та країн соціалістичного табору явище безробіття не реєструвалось (за винятком Польщі), оскільки його не було де-юре, а тому і не вивчалось.

Стан дослідження. Дослідження безробіття вітчизняними науковцями датується 90-ми роками минулого століття. О.Богуцький, І.Бондар, Д.Богиня, М.Долішній, С.Злупко, В.Онiкiєнко, Л.Костiна, А.Хомра та інші в своїх працях досліджували проблеми: безробіття, управління трудовими ресурсами та їх використанням, удосконаленням їх якості. У працях Д.Богині, О.Котляра, Е.Лібанової, В.Онiщенка, В.Стешенко, Є.Янковської досліджувалися питання відтворення трудового потенціалу та його ролі на ринку праці.

Незважаючи на значний доробок науковців, вважаємо за необхідне зупинитися на дослідженні проблеми безробіття в Україні після Другої Світової Війни до незалежності.

Основні результати дослідження. Після Другої Світової Війни мілітаризація всієї країни стала меншою, однак частка воєнного комплексу у народному господарстві СРСР і надалі займала значне місце. За даними А. П. Погребінського вона впала з 52% у 1944 до 23,9% у 1946 році [2, С. 199-203].

Залучення людей на промислові підприємства сприяло зайнятості, урбанізації та підвищенню рівня свідомості, освіти правлячого класу, з другого боку – це призвело до прийому великої кількості робітників низької кваліфікації та розширенню обсягу робіт, які проводились ручним або напівмеханізованим способом. Так, в період 1958-1964 рр. із всього зайнятого працездатного населення в промисловості та на будівництві частка зайнятих зросла з 27,0% до 31,1%. В промисловості України у 1964 р. найбільше робітників було зайнято в галузях важкої індустрії – машинобудуванні і металообробці (32,5%), паливній (12,5%), чорній металургії (9,5%). Близько четвертої частини всіх робітників зайнято в легкій (13%) і харчовій промисловості (10,3%). [3, С. 388]

Широке застосування ручного або напівмеханізованого способу праці є, на нашу думку, причиною виникнення прихованого безробіття. Виникнення прихованого безробіття є наслідком не тільки згаданих вище факторів, але й того, що на розробку або вдосконалення обладнання приходилась незначна частина коштів, порівнюючи з тим, що виділялось на дослідження у війсьній промисловості та випуск нею продукції. На місцях працевлаштовувалося більше людей, оскільки бракувало механізованих пристроїв. Така ситуація разом з високою енергомісткістю виробництва продукції сприяла до низької частки заробітної плати в собівартості продукції.

Таким чином, з розвитком соціалізму скасовувалось офіційне безробіття, встановився аксіомічний термін «всеохоплююча зайнятість» і плекалось приховане безробіття, тобто таке безробіття, при якому:

- а) на роботи залучали у 2-3 рази більше працівників, ніж того вимагали виробничі умови;
- б) склалися умови для неповного використання місцевих трудових ресурсів. (Для пояснення даного явища вживався термін «надлишок трудових ресурсів», які, в свою чергу, потрібно було працевлаштовувати на іншій території СРСР).

Проте, навіть у ті часи, коли безробіття вважалось притаманним тільки капіталістичному ладу і не визнавалось у нас, воно підтверджувалось цілим рядом радянських науковців. Одним з тих, що поставив це питання виразно ще у 1964 році, був директор Інституту економіки при Сибірському відділенні АН СРСР у Новосибірську А.Г.Аганбенян. У доповідній записці до ЦК КПРС, зробленій за дорученням М.Хрущова, він стверджував, що в СРСР одна п'ята населення є де-факто без роботи, і то в умовах, коли 30-40 мільйонів людей працює для війсьної промисловості. У своїх висновках він посилався на дані американського Центрального розвідувального управління (СІА), які за його словами, є правдивіші і точніші, ніж доступні йому дані Центрального статистичного управління (ЦСУ) при раді міністрів СРСР [4, С. 94].

Ситуація стосовно прихованого та явного безробіття не змінилася і на протязі 80-х років. Роботу і надалі було знайти важко, особливо за місцем проживання. Цікаві дані щодо безробіття у Радянському Союзі наводяться у збірнику міністерства статистики ФРН станом на 1990 рік: «Число осіб працездатного віку, які не були зайняті у народному господарстві та не навчалися, зросло. На даний час воно становить 9 мільйонів осіб. З цього тимчасово незайнятого у працездатному віці населення – поміж них близько 4 мільйони, які належать до воєнного комплексу – можна віднести 2 мільйони осіб до справжніх безробітних. Оскільки до 1 липня 1991 року у Радянському Союзі не було жодної офіційної статистики безробітних, автори (Statistisches Bundesamt, Wiesbaden) вважають число приблизно 6 мільйонів безробітних, що складає 3,8% працездатного населення, є реальним.» [5, С. 49, переклад Кравчук С.З.].

Рівень заробітної плати через існування прихованого безробіття залишався низьким через те, що на сім робочих місць працевлаштовували вісім чоловік. Отже, заробіток семи чоловік розподілявся на вісьмох. Продуктивність праці також залишалась низькою у порівнянні з передовими країнами світу. Причинами цього були не тільки низькі капіталовкладення але й матеріальна база (використання енергомісткої техніки, незначні інвестиції у вдосконалення техніки, невпровадження новітніх технологій та з кінця 80-их повільне впровадження комп'ютерної техніки) та відповідна кваліфікація робітників.

За часів існування незалежної України вище згадане приховане безробіття не тільки залишилось, але його ситуація стала ще гострішою. Щоправда, з введенням

реєстрації безробітних та зміною ідеології, а з нею і форми власності, наявність безробітних стала реальністю, хоча всі ці дані потребують детального аналізу та відповідної класифікації. Правильне тлумачення видів безробіття дасть ясну картину прихованих резервів ринку праці на короткострокову та довгострокову перспективу. Для майбутнього ці дані є важливими для того, щоб, враховуючи технічний та науковий розвиток, підготувати кваліфіковані кадри для підтримання конкурентноспроможності країни. Оскільки безробіття неможливо ліквідувати, то потрібно зробити все можливе, щоб використати всі його резерви. [6, С. 219-223.]

Висновок. В даній статті відслідковується наявність безробіття в Україні після Другої світової війни до отримання нею незалежності. Дослідження дозволяють стверджувати, що безробіття було завжди. При замовчуванні проблеми безробіття, його приховуванні та запереченні народжуються нові проблеми нееквівалентності оплати праці, низької заробітної плати та інші соціальні наслідки прихованого безробіття.

Список використаних джерел

1. Краткий политический словарь/ Абаренков В.П., Аверкин А.Г., Агешин Ю.А. и др.; Сост. и общ. ред. О니кова Л.А., Шишлина Н.В. – 4-е изд., доп. – М.: Политиздат; 1987. – 509 с.
2. Погребинский А. П. (ред.). История народного хозяйства СССР 1917-1959 гг. – Москва: Высшая школа, 1960. – 260 с.
3. Українська Радянська Енциклопедія, том 17: Українська Радянська Соціалістична Республіка, Гол. ред. Бажан М. П.- К.: – гол. ред. УРЕ, 1965. – 807 с.
4. Чайківський Б. Безробіття і міграція на Україні в 1960-их роках.// Сучасність, Ч.3(123), березень, 1971, Мюнхен. – С.94.
5. Statistisches Bundesamt (Hrsg.) Sowjetunion 1980-1991. Bilanz der letzten Jahre, Wiesbaden: J.V. Metzler / С.Е. Poeschel, 1992. – 154 S.
6. Сакс, Джефрі; Пивоварський, О. Економіка перехідного періоду. Уроки для України. – Київ: Основи, 1996. – 345 с.

Summary. In this article the unemployment rate in the Ukraine is explored in the time span from the Second World War until the independence day of the Ukraine. The authors of this article proved that the unemployment still existed during this time and they defined the prerequisite of the concealed unemployment origin.

Key words: Labour Force, Occupation, Full-Time Employment, Unemployment, Concealed Unemployment.

УДК 336.71:330.332

Посмітна М.В., аспірант Одеського національного економічного університету

ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Визначено основні передумови формування людського капіталу банківської установи, обґрунтовані особливості його формування. Визначено зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на людський капітал.

Ключові слова: людський капітал, банківська установа, здібності, підвищення кваліфікації.